

*Предраг Бјелић**

ЕКОНОМСКА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И КОРЕНИ АНТИГЛОБАЛИСТИЧКИХ ПОКРЕТА У СВЕТУ

Сажетак

Процеси раста обима међународне трговине и трансфера приватног капитала преко државних граница су главни индикатори процес који називамо глобализацијом светске привреде. Државе у привредном смислу постају више међузависне, али се њихове неједнакости у расподели рефлектују и у овом глобалном процесу. Све ове противречности у процесу глобализације су узрок за појаву разних антиглобалистичких покрета. Ове покрете сусрећемо у земљама у развоју али и развијеним земљама, у областима као што су раднички покрети на све до екологије. Циљ овога рада је да укаже на узроке за појаву оваквих покрета и на њихово деловање у развијеним и земљама у развоју.

* Ванредни професор, Економски факултет, Универзитет у Београду,

** Овај рад је резултат научног пројекта “Србија у савременим међународним односима: Стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима - спољнополитички, међународни економски, правни и безбедоносни аспекти” (бр. 179029) који изводи Институт за међународну политику и привреду Београд, а финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Резултати су прикупљени и истраживањем које је аутор обављао на пројектима Министарства иностраних послова Србије и Црне Горе.

Кључне речи: међународна трговина, глобализација светске привреде, антиглобалистички покрети, стране директне инвестиције

Увод

Крајем 20. века када су велика транснационална предузећа достигла толики степен привредне моћи да крену у поход на светско тржиште, тржишне привреде достигле границе раста, социјализам као привредни систем нестао са историјске сцене а процеси интеграције, оличени у регионалној и институционалној интеграцији, добили на значају дошло је до нове појаве у светској привреди - глобализације¹. Процес глобализације светске привреде омогућава оптимизацију ресурса на вишем, светском, нивоу што генерише додатни друштвени производ. Али оно што постаје је спорно је расподела користи које се створе у процесу глобализације светске привреде. На свету постоје многу субјекти чији су интереси угрожени јачањем процеса глобализације светске привреде. Због тога настају многи друштвени покрети, неки мање а неки више радикални, који устају против ове појаве. Пре него што пређемо на објашњавање ових покрета описаћемо појам економске глобализације и процесе у оквиру ње који представљају корене антиглобалистичких покрета у свету.

Појам глобализације светске привреде и корени антиглобалистичких покрета у свету

У другој половини 20. века долази до успостављања динамичније привредне сарадње између држава која је у седамдесетим годинама тог века од стране земаља у развоју, окупљених у Конференцији Уједињених нација о трговини и развоју (UNCTAD), окарактерисана као растућа економска међузависност. Ове земље су тражиле »правичнији« положај у овим процесима који би им он донео више користи.² Међу-

1 Од енглеске речи *global*, што значи светски. Кореспондирајући израз преузет из француског језика је мондијализација.

2 То је суштина тада лансираног Новог међународног економског поретка -

тим, ова нарастајућа привредна прекогранична активност се могла одвијати само у развијеним тржишним привредама и земљама трећег света које су развијале тржишну привреду али не и у тадашњим социјалистичким привредама. Почетком последње деценије 20. века стичу се политички услови да се овај економски процес прошири на цео свет. Цео свет постаје глобално тржиште, а процес који води том циљу називамо глобализацијом светске привреде.

Глобализација је вишестран концепт који описује првенствено економске феномене али и њихове социјалне, политичке и дистрибутивне последице.³ Због тога се концепт глобализације изучава у бројним наукама. Још у осамдесетим годинама 20. века услед победе процеса дерегулације међународних финансијских тржишта у Великој Британији и САД, познатих као тачеризам (*Tatcherism*) и реганомика (*Reaganomics*) по вођама тих држава, пораста рачунарске технологије и јављања либералних процеса у Совјетском савезу, због ових економских и технолошких промена стварају се социо-економске претпоставке за промену светског поретка који ће коначно имати и политичке последице⁴.

Оно што запажамо са аспекта економске анализе је повећање трговине између разних земаља, пораст размене приватног капитала у облику страних директних инвестиција, пораст услуга у међународној размени, глобална стратегија наступа великих предузећа, глобална организација производње и формирање глобални производних ланаца, повећана размена полупроизвода између земаља, већа употреба информационо-комуникационих технологија. Ове тврдње су илустроване подацима изложеним у наредној табели, где се јасно одсликава динамичан раст светске трговине, страних директних инвестиција и активности транснационалних компанија после 1990. године.

НМЕП-а.

3 World Trade Organization, "Annual Report 1998", World Trade Organization, Geneva, 1999, p.33.

4 Spyros Economides and Peter Wilson, "The Economic Factor in International Relations", I.B. Taurus, London, 2001, p. 181.

Табела 1:
Главне активности у светској привреди (млрд. УСД у текућим ценама)

Активности	1990	2000	2005	2009
Светска производња	22.121	31.315	45.273	55.005
Светска трговина (светски извоз роба и услуга)	4.229	7.940	12.977	15.840
Светски извоз робе	3.449	6.456	10.489	12.490
Светски извоз услуга	780	1.484	2.488	3.350
Приливи од продаје интелектуалне својине у иностранству	29	66	129	177
Стране директне инвестиције				
Приливи страних директних инвестиција	208	1.271	986	1.114
Продаје страних филијала	6.026	15.680	21.721	29.298

Извор: UNCTAD World Investment Report, Geneva, 2001, p. 10 u UNCTAD World Investment Report, Geneva, 2010, p.16.

Јединствена дефиниција процеса глобализације у литератури још не постоји. Он се често осим са економског аспекта проучава и са аспекта политике, права, социологије, културе, медија и слично. Антони Гиденс, познати социолог, истиче да је глобализација термин који се тако често користи а који је веома лоше осмишљен⁵. Лесли Склер (*Leslie Sklair*) наводи следеће научне приступе разматрању појма глобализације, и то:

- приступ светских система (world systems approach);
- приступ глобалне културе (global culture approach);
- приступ глобалног друштва (global society approach);
- приступ глобалног капитализма (global capitalism approach).⁶

5 Anthony Giddens, "On Globalization", Keynote address at the UNRISD Conference on Globalization and Citizenship, 1 December 1996, Available at: www.unrisd.org (accessed 15/12/2005).

6 Leslie Sklair, "Competing Conceptions of Globalization" in: Johannes D. Schmidt (editor) "Globalization, Regionalization and Social Change: Theoretical and Methodological Perspective", *Occasional Papers*, No. 1, 1999, Aalborg University, p.10.

Глобализација се најједноставније дефинише као процес интернационализације (*internationalisation*) који се одсликава у расту трансакција и међузависности између националних привреда у свету, а категорије које глобализација укључује наводе се и либерализација, мислећи на режим међународне трговине, универзализација, у односу на јединствене вредности, и вестернизација, као превладавање Западног концепта развоја⁷. Први научник који је писао о економској глобализацији био је Левит, који је у свом чланку из 1983. године овај процес објаснио као "глобализација тржишта"⁸. Са аспекта наших разматрања у овом раду, посвећених откривању корена антиглобалистичких покрета, ми ћемо глобализацију посматрати са економског становишта и дефинисаћемо глобализацију светске привреде оперативно као процес динамичног раста међународне привредне активности обележене растом међународне трговине и растом међународних инвестиција, што води интегрисању националних тржишта у јединствено светско тржиште на коме као доминантни субјекти постају транснационалне компаније чије су пословне стратегије геоцентричне. Овај процес је убрзан све већом применом електронске технологије у пословне сврхе која, са једне стране, знатно смањује пословне трошкове, а са друге стране, чини свет веома комуникационо повезаним.

Под појмом глобализације у светској привреди обично се означава период који је почео после Другог светског рата, негде од 1950. године када је завршена послератна обнова привреда. У том периоду међународна трговина је веома динамично расла, што је омогућило неким привредама да се веома привредно развију. Овај раст је поспешен либерализацијом међународног трговинског режима, који је дошао као последица усвајања Општег споразума о царинама и трговини (ГАТТ), који је претходник Светске трговинске организације. Али има схватања у литератури да је ово тек трећа глобализација светске привреде, јер се прва одиграла са Великим

7 Jan Aart Scholte, "Defining Globalisation", *World Economy*, Vol. 31, No. 11, 2008, p. 1473.

8 Theodore Levitt, "The Globalization of Markets", *Harvard Business Review*, Vol. 61, No. 3, 1983, p. 92.

географским открићима, а друга са светском индустријском револуцијом.⁹

Да би потпуније дочарали појам глобализације морамо покушати да измеримо њен значај. Многи аутори наводе спољнотрговински коефицијент као идеалан показатељ процеса глобализације, који представља однос спољне трговине, која представља збир извоза и увоза, и друштвеног производа посматране земље. Овај коефицијент изворно показују отвореност једне земље за међународну економску сарадњу, док се на светском нивоу посматра извозни коефицијент света, као однос укупног светског извоза и светске производње у једној години, будући да светски увоз мора бити једнак светском извозу ако се тежи уравнотеженој размени¹⁰. Ако анализирамо спољнотрговинске коефицијенте пажљиво одабраних држава у временском периоду од 1950. године до данас видећемо да већини земаља спољнотрговински коефицијенти временом расту што нам показује да привредна међузависност у свету расте, оно што ми карактеришемо као глобализација светске привреде. У већини развијених земаља, као Великој Британији, Немачкој и Француској, ови коефицијенти су и преко 50 што говори о значајном степену интернационализације у овим привредама. Једино у великим развијеним привредама, као што су САД, спољнотрговински коефицијент је данас око 25%, што је такође значајан степен отворености овако велике привреде. Учешће светског извоза у светском друштвеном производу (ГДП), односно извозни коефицијент за свет, износио је 1986. године 20,7%, да би у 1996. години он износио 29,1%.¹¹ Предвиђа се и даљи раст овог коефицијента будући да светски извоз расте брже од светског друштвеног производа.

9 Више у: Ronald Findlay, Kevin H. O'Rourke "Commodity Market Integration, 1500–2000" in: Michael D. Bordo, Alan M. Taylor and Jeffrey G. Williamson (editors) *Globalization in Historical Perspective*, University of Chicago Press, 2003.

10 Предраг Бјелић, "Међународна трговина", Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду, Београд, 2011, стр. 17.

11 Израчунато на основу података Светске банке, Интернет, www.worldbank.org.

Табела 2:
Спољнотрговински коефицијенти за одабране земље
(текуће цене)

ПРИВРЕДА	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2009
САД	8,19	9,4	11,4	21,1	21,5	26,3	25,1
Велика Британија	44,96	43,5	45,3	52,3	51,5	57,8	57,8
Француска	28,4	26,9	31,1	43,3	45,2	56,2	48,4
Немачка	...	35,2	40,4	53,3	58,0	66,4	76,7
Чехословачка	...	27,6	30,6	67,7	68,7	-	-
Чешка Реп.	-	-	-	-	76,7	124,2	126,9
Словачка	-	-	-	-	62,2	137,5	135,7
Кина	...	5,2	5,0	20,2	25,4	44,4	66,2
Индија	11,09	10,8	7,2	14,6	15,1	27,5	45,8
Сингапур	...	360,9	224,6	423,4	373,3	377,6	381,9
Нигерија	29,76	21,7	19,6	48,0	64,6	71,3	64,5
Југославија	...	32,6	42,0	41,6	48,9	...	-
Србија	-	-	-	-	-	-	73,2

Извор: Alan Heston, Robert Summers and Bettina Aten, Penn World Table Version 7.0, Center for International Comparisons of Production, Income and Prices at the University of Pennsylvania, May 2011.

У земљама у развоју интегрисаност у светске привредне токове средином 20. века је била мала, да би се она временом такође повећавала и достигла ниво од 50% и више. Опште правило је да мање привреде имају већи ниво спољнотрговинског коефицијента, а екстрем су привреде у којима је вредност овог коефицијента преко 100%, што математички није могуће али се у пракси дешава због великог учешћа реекспорта, који се касније статистички приписује извозу те земље.

Спољнотрговински коефицијент изражава само међународне трговинске токове, па чак иако међународна трговина и сама укључује многе индиректне ефекте, овај коефицијент не може служити као искључиви показатељ глобализације. Укључивањем и многих других појава као фактора мерења глобализације добија се много јаснија слика о динамичном расту међународне привредне активности али и о друштвеним последицама овог економског процеса. Тако је и настао А. Т Кеарнеу Индекс глобализације (*Globalization*

Index). Овај композитни индекс осим међународне трговине робом и услугама у анализу укључује и међународне финансијске токове, пероналну међународну интеракцију људи,¹² али и политичке факторе, технологију. Према овом показатељу државе највише укључене у процесе глобализације су Сингапур, Ирска, Швајцарска, Шведска и Холандија, мале али високо развије привреде.

Табела 3:

Ранг листа националних привреда по индексу глобализације

Ранг	2001	2003	2005
1.	Сингапур	Ирска	Сингапур
2.	Холандија	Швајцарска	Ирска
3.	Шведска	Шведска	Швајцарска
4.	Швајцарска	Сингапур	САД
5.	Финска	Холандија	Холандија
6.	Ирска	Данска	Канада
7.	Аустрија	Канада	Данска
8.	Велика Британија	Аустрија	Шведска
9.	Норвешка	Велика Британија	Аустрија
10.	Канада	Финска	Финска

Извор: А. Т. Kearney, Measuring Globalization, Foreign Policy, January-February 2001, pp. 56-65; А.Т. Kearney, Measuring Globalization, Foreign Policy, January-February 2003, pp. 60-72; А.Т. Kearney, Measuring Globalization, Foreign Policy, May-June 2005, pp. 52-60.

По први пут се десило у анализи у 2005. години да у првих пет уђе и једна велика привреда, САД. У првих десет се налазе углавном и земље као Канада, Велика Британија и Аустрија. Земље у развоју још увек нису ушле у најглобализованије земље света, иако су на путу да то убрзо учине. Треба истаћи и висок пласман на овој ранг листи земаља по глобализованих две земље из нашег региона – Хрватска, која је 2005. године заузела 16 место, и Словенија, која је те исте године била на 20 месту.

¹² Меремо прекограничним дознакама, минутима међународних разговора телефоном *per capita* и бројем међународних путника *per capita*.

Све факторе који промовишу процес глобализације можемо класификовати у три групе:

- фактори технолошких промена;
- фактори либерализације трговине и инвестиција;
- фактори интернационализације пословања.¹³

У факторе технолошких промена убрајамо све већу примену електронске технологије у пословне сврхе која омогућава знатно бржу и јефтинију пословну комуникацију и знатно рационалније обављање пословних операција. То је умногоме светско тржиште учинило интерактивним и омогућило глобално пословање. Све се одвија много брже, једноставније и обухвата све деловима света. Посебно значајну улогу у савременом технолошком развоју је одиграо Интернет као прва и једина глобална рачунарска мрежа. Интернет као пословни канала данас омогућује најниже трошкове пословања у многим областима привреде.

Значајни процеси либерализације режима међународне трговине а и инвестиција су једна од група фактора који условљавају динамичну глобализацију светске привреде. Значајнија либерализација трговине је отпочела после Другог светског рата. Посебно се динамично одвија либерализацију по појединим регионима света оснивањем разних регионалних економских организација. Ова регионална либерализација је само једна од степеница ка општој, глобалној, либерализацији трговине. На међународно плану динамичној либерализацији трговине највише је допринео Општи споразум о царинама и трговини (ГАТТ) од 1948. године. Он је условио значајно смањење царинских стопа у трговини робом између држава потписница овог Споразума а касније и значајно смањење нецаринских баријера овој трговини. Овај споразум је био на снази све до краја 1994. године када је измењен и укључен у систем уговора којима је основана Светска трговинска организација (СТО), прва глобална организација која се бави питањима светске трговине.

Светска трговинска организација постоји од 1. јануара 1995. године и за разлику од ГАТТ 1947¹⁴ она осим трговине

13 World Trade Organization, "Annual Report 1998", World Trade Organization, Geneva, 1999, p. 35.

14 World Trade Organization, "Annual Report 1998", World Trade Organization, Geneva, 1999, p. 35.

робом регулише и трговину услугама и трговину интелектуалном својином (производима људског духа). Она је за разлику од ГАТТ-а 1947 међународна међудржавна организација са већим надлежностима и прецизнијим правилима. У поређењу са осталим међународним економским организацијама, као што су Међународни монетарни фонд (ММФ) и Светска банка (СБ), има далеко шира овлашћења у свом домену¹⁵. Због тога многи критичари процеса глобализације гледају на ову организацију као главног промотора глобализације светске привреде. Све међународне економске организације су једним делом узурпирале део економског суверенитета својих држава чланица. Иако су се ове државе тог дела суверенитета добровољно одрекле оне су сматрале да ће тиме остварити неке нове, додатне, користи. Преузимањем обавеза чланства у овим организацијама државе чланице су морале одустати од употребе многих инструмената економске политике. Најочитији је пример спољнотрговинске политике која је под надзором Светске трговинске организације. Ови процеси институционалне интеграције држава у економској сфери, али и доминација нове глобалне економске политике довели су до постепеног уједначавања економских политика у већини држава у свету што је додатни фактор динамизирања процеса глобализације светске привреде.

Али и поред овако значајне либерализације, глобализација светске привреде пун замаха је добила тек од 1990. године када нестаје источни, социјалистички, блок а транснационалне компаније могу од тада да послују у свим деловима света. До тог периода научна истраживања су потврдила да је већи допринос давала регионална либерализација режима међународне трговине, која се одликује у стварању регионалних економских интеграција, од либерализације која је вршена на мултилатералном нивоу¹⁶. Све ове “повољности” оличене у либерализацији светске трговине, уједначавању економских политика држава и већем утицају међународних економских организација почеле су да користе велике ком-

15 Предраг Бјелић, “Светска трговинска организација”, Прометеј, Београд, 2002, стр.50.

16 Philip Arestis, Chortareas, Georgios, Desli, Evangelia and Pelagidis, Theodore “Trade flows revisited: further evidence on globalisation”, *Cambridge Journal of Economics*, Advance Access published September 16, 2011, doi:10.1093/cje/ber018.

паније да послују у више држава истовремено па их назива транснационалне компаније. Оне су главни носиоци интернационализације пословања што подразумева све веће пословање преко државних граница. Важан сегмент њиховог пословања је оснивање економски зависних предузећа у иностранству, у облику филијала, директним инвестирањем.

Основни интерес великих транснационалних компанија је јединствено светско тржиште без националних препрека јер су ова предузећа достигла границе раста у својим националним привредама. Циљ Светске трговинске организације је либерализација режима међународне трговине, што се у значајној мери поклапа са интересима транснационалних компанија. И док су предвиђене значајне користи за поједине земље од либерализације трговине сигурно је да ће главни корисници ових позитивних ефеката бити управо транснационалне компаније. Поводом тога бивши Генерални директор СТО Ренато Руђеро (*Renato Ruggiero*) је изјавио: »Светска трговинска организација је све више и више под притиском да прошири свој дневни ред зато што све више и више на њу се гледа као на централну тачку за многе изазове и бриге глобализације«¹⁷. Ставови представних невладиних организација су много директнији. «Основни циљ Светске трговинске организације је смањивање рестрикција које локалне и националне власти намећу транснационалним компанијама»¹⁸. На тај начин се ствара систем трговине регулисан од стране великих компанија (*corporate-managed trade system*)¹⁹. Многи аутори сматрају да одлуке које доноси СТО иду често у прилог управо транснационалним компанијама, које су у овој новој организацији добиле заштитника својих интереса.

САД као најразвијенија и најконкурентнија светска привреда има интереса да се светска трговина у потпуности либерализује. САД као матичне земље великог броја транснационалних компанија су инструмент које користе транснационалне компаније да би оствариле јединствено светско тржиште и заштитиле своје интересе у СТО. Компаније могу

17 World Development Movement, "Multinationals and the World Trade Organisation", *Corporate Watch*, Available at: www.corpwatch.org/feature/wto/1-mnocs.html (accessed: 15.12.1999).

18 Geov Parrish, "Corporate Mardi Gras", *Seattle Weekly*, February 18 - 24, 1999.

19 Working Group on the WTO/MAI, "A Citizen's Guide to the World Trade Organization", Report, New York, 2000.

деловати и преко држава домаћина њихових филијала, које су често земље у развоју, у којима имају значајан политички утицај²⁰.

Ако треба да оценимо процесе глобализације са економског становишта морамо рећи да се рационалним коришћењем светских ресурса остварује оптималнија светска производња и значајно се повећава светски друштвени производ. Ово повећање дохода се дугује бољем искоришћавању природних ресурса у свету који се алоцирају по критеријуму ефикасности, без ограничења. Сировине се набављају где су најјевтиније у свету а готови производи се продају где се могу за њих добити највише продајне цене и тако се максимизира профит на глобалном тржишту. Све ово се заснива на принципима поделе рада које је још пре неколико векова уочио Адам Смит. То се у данашњем свету огледа у међународној производној специјализацији држава. У економији је доказано да отварање земаља за међународну трговину доводи до њиховог бржег раста него сто би то било у условима аутаркије, да нема те трговине,²¹ ако те земље умеју да искористе овакву прилику. Са становишта производње процеси глобализације су изузетно позитивни. Па зашто је онда толика повика на ове светске процесе и зашто многи сматрају да су им интереси угрожени процесима глобализације светске привреде?

Проблем који многи уочавају код глобализације манифестује се у фази расподеле додатног светског друштвеног производа који је настао рационализацијом пословања. Иако резултати Уругвајске рунде мултилатералних трговинских преговора под окриљем ГАТТ 1947 имају позитивно дејство да међународну трговину и развој у свету, разликује се учешће појединих региона у присвајању нових користи (прираста друштвеног производа). Једна од студија УНДП показује да управо предели богати овим природним сировинама неће имати много користи од ове либерализације међународне трговине²².

20 Предраг Бјелић, *Економика међународних односа*, Прометеј, Београд, 2004, стр. 84.

21 Joseph Stiglic, "Globalisation and its discontents", Penguin Books, London, 2002, str. 4.

22 UNDP *Human Development Report 1997*, Oxford University Press, New York and Oxford, 1997.

Табела 4:

Регионални распоред просечног годишњег повећања друштвеног производа услед либерализације режима међународне трговине

Територија	милијарди УСД
Европска унија	+ 80,0
Кина	+ 40,0
Јапан	+ 25,0
САД	+ 18,0
Азија (земље са високим доходком)	+ 18,0
Остале индустријске земље	+ 18,0
Латинска Америка	+ 8,0
Индија	+ 5,0
Источна Европа и земље бившег СССР-а	+ 2,5
Азија (земље са ниским доходком)	+ 2,5
остали	+ 1,0
Африка	- 3,0
УКУПНО	215,0

Извор: UNDP, *Human Development Report 1997*, OUP, New York and Oxford, 1997.

Према предвиђањима из Африке ће се прелити 3 милијарде УСД друштвеног производа у друге просторе са којима она тргује. То нам говори да износ користи које ће поједини региони примити не зависи само од величине снижења царинских стопа које државе из тог региона нуде већ и од постојећих односа размене.²³ Апсурд је да подручја која располажу са највећом сировинском базом која је основа динамизирања светске производње губе на процесима глобализације. Пошто су транснационалне компаније главни субјекти, носиоци, процеса глобализације који организује већину производње у свету према својим потребама и интересима врше специјализацију и индустријализацију појединих земаља у развоју сматрају да њима треба припасти највећих користи од глобализације.

Сукоб у области расподеле користи од глобализације се не одвија само на релацији развијене државе, тачније транснационалне компаније које имају седиште у овим државама,

23 Односи размене (*Terms of Trade*) показују однос измеђи извозних и увозних цена једног подручја.

и земаља у развоју, већ и у оквиру самих развијених држава јер су интереси многих група у тим државама погођени интернационализацијом пословања. Пол Кругман (*Paul Krugman*), један од највећих ауторитета у области међународне економије и добитник Нобелове награде за економију, у свом чланку истиче да се глобализација светске привреде одвија принципима економске науке, да ту нема изненађења, али да постоје извесне групе чији су интереси угрожени. Он истиче управо производне раднике који губе радна места јер америчке компаније производне погоне селе из САД у земље са ниским надницама, како би биле конкурентан у светским оквирима. Он каже да одговор на ово није протекционизам већ развој бољег система социјалне помоћи.²⁴

Светски процеси глобализације имају противнике као у земљама у развоју тако и у развијеним земљама. Међутим, корени, организација и начин деловања антиглобалистичких покрета у земљама у развоју и развијеним земљама веома се разликују, па ћемо их одвојено размотрити.

Антиглобалистички покрети у земљама у развоју

Расподела користи од процеса глобализације, оличена у порасту светског друштвеног производа, није равномерно распоређена на све земље у свету а земље у развоју су те које остварују пропорционално мање користи у односу на развијене земље, а неке чак и трпе штете, као што смо видели. Привредне статистике које воде међународне економске организације чак бележе динамичан развој и индустријализацију многих земаља у развоју, али је проблем у томе сто се све категорије посматрају са аспекта земаља док се у ствари ради о међународном пословању транснационалних компанија. И тако док извоз и доходак неке земље расту у њима се јављају значајни социјални проблеми јер се сав доходак прелива у иностранство.

Зато се у многим земљама у развоју јављају покрети који су усмерени против глобализације. То су углавном

24 Paul Krugman, «The Trouble with Free Trade», *The New York Times*, reprinted in *Politika*, 8. January 2008.

политичке партије просоцијалистичке и националистичке оријентације. Оне се залажу за бољи стандард становника њихових земаља. Оне сматрају да компаније из развијених земаља, које послују у њиховим земљама, користе сировине на основу којих остварују профит који извозом финалних производа износи из ових земаља.

Ове партије се често у парламенту залажу за разне мере које воде увођењу протекционизма у спољној трговини и инвестиционим токовима, а некад и за мере које укључују национализацију стране имовине у њиховој земљи. Али ако земља хоће да буде интегрисана у светску привреду она мора прихватити правила која у њој важе. Не могу се уводити мере економске политике које спутавају слободну трговину и проток инвестиција и морају усвојити прописе који гарантују право на приватну својину страним инвеститорима. Ова правила намећу међународне економске организације чије су земље у развоју чланице.

Током шездесетих и седамдесетих година 20. века земље у развоју су пре виделе Конференцију за о трговини и развоју УН (UNCTAD), него ГАТТ 1947, као институцију у којој могу да промовишу своје интересе у области међународне трговине. Ове земље су у малом броју биле стране уговорнице ГАТТ-а, а оне које су то и биле у великом броју нису имале сталне мисије при ГАТТ-у у Женеви. У рундама преговора ГАТТ-а, све до Уругвајске рунде, су учествовале веома пасивно²⁵.

Настанком Светске трговинске организације земље у развоју све више учествују у раду нове организације, како у процесу доношења одлука, тако и на консултацијама и преговорима. Земље у развоју данас чине око четирипетине чланства Светске трговинске организације. Остаје проблем што велики број малих и најмање развијених држава (*Least Developed Countries - LDC*), које чине чак 50% чланства Светске трговинске организације из земаља у развоју, немају своје мисије па не могу ефективно да прате рад Светске трговинске организације и учествују у одлучивању на прави начин.²⁶

25 Constantine Michalopoulos, "The Participation of the Developing Countries in the WTO", *WTO Working Paper*, WTO, Geneva, p. 2.

26 Ibidem, p. 23.

Земље у развоју сматрају да су релативно мало добиле либерализацијом која је постигнута по правилима СТО будући да су најважнији сектори привреде у којима земље у развоју имају компаративне предности, као што су пољопривреда и текстилна индустрија²⁷, још увек ван система Светске трговинске организације и што развијене земље намећу многе рестрикцију у трговини главним извозним производима земаља у развоју. Током припрема за Четврту Министарску конференцију, која је одржана у Катару 2001. године, земље у развоју, предвођене Индијом и Египтом, су ставиле до знања развијеним земљама да неће прихватити покретање нове рунде мултилатералних трговинских преговора у оквиру Светске трговинске организације све док се не прихвати њихова иницијатива за увођење специјалног и диференцираног третмана за земље у развоју и док се наредна рунда не прогласи развојном рундом. Ово је и остварено и дневни ред нове рунде је назван дневни ред за развој (*Doha Development Agenda*).

Антиглобалистички покрети у земљама у развоју су некоординисани, без финансија и слабо организовани и делују углавном национално. Тек последњих година почиње развој цивилног друштва у земљама у развоју са појавом многобројних невладиних организација. Углавном су деловала на националном нивоу док до регионалне па и међународне сарадње долази тек пре пар година. Њихова активност је интензивирана пред Трећу Министарску конференцију Светске трговинске организације која је 1999. године одржана у Сијетлу. Тако је, на пример, 15 септембра потписана заједничка изјава преко 1.200 невладиних организација из 77 земаља Азије и Африке у којој се тражи одустајање од нове рунде трговинских преговора²⁸.

Једна од познатијих мрежа невладиних организација у Африци је Афричка трговинска мрежа (*The Africa Trade Network - ATN*), која окупља синдикате, социјалне покрете, групе грађана и невладине организације из целе Африке.

27 У области текстила либерализација је пролонгирана на период до 2005. године.

28 Martin Khor, "Third World NGOs Fight Against WTO New Round", *Report on Actions in Developing Countries for the International Day of Action Against A Comprehensive New WTO Round*, 1999, Third World Network, Singapore.

Основана је 1998. године са основним циљем супротстављања либерализацији трговине по моделу Светске трговинске организације²⁹.

Антиглобалистички покрети у развијеним земљама

Иако на први поглед делује да све развијене земље остварују значајне користи од глобализације светске привреде морамо погледати детаљније структуру расподеле тих користи. Постоје поједине групе у овим државама којима није у интересу огромна интернационализација пословања јер док компаније остварују веће профите запослени у тим земљама остају без посла или са смањеним зарадама. Такође, поједине организације сматрају да глобализација угрожава околину, национални демократски систем и слично.

Раднички покрети против глобализације

Многи радници у развијеним земљама, који су организовани у синдикате и друга удружења, сматрају да ће општа либерализација међународне трговине довести до сељења производних погона у земље где је ниско-образована радна снага неколико пута јефтина од радне снаге у развијеним земљама јер компаније настоје да рационализују своју производњу на светском нивоу. Развијене земље су богате капиталом и због тога га извозе док им недостаје радна снага па њу траже где је најјефтинија. Проблем није само у висини надница већ и у радном законодавству које значајно штити раднике у развијеним државама, за које су се изборили синдикати током година. У земљама у развоју законска заштита радника не постоји па су послодавци у могућности да од њих траже да раде дуже радно време, са мањим бенефицијама и надокнадама. Резултат глобализације ће бити знатно ниже наднице у развијеним државама, јер се појавити тенденција уравнотежења надница у свету, са знатно већим радним обавезама а на крају ће резултирати масовним отпуштањима.

29 Africa Trade Network "African Civil Society Oppose New WTO Round", *Press Release*, September 3, 1999.

Анализа Америчког министарства рада, приказана у наредној табели, показује да су наднице у САД неколико десетина пута више него у појединим земљама у развоју. Ако се подаци о надницама производних радника у САД у 2008. години узму као база (100), онда можемо видети да просечан радник у Бразилу зарађује само 27% од америчке просечне наднице, док радници у Мексику зарађују само 12% а радници на Шри Ланки само невероватних 3% просечне америчке зараде. Можемо само замислити колико се увећава конкурентност једног америчког предузећа које пресели свој производни погон на Шри Ланку и отпусти своје раднике у САД.

Табела 5:
Индекси надница радника у производњи

Америка		Европа		Азија	
Канада	116	Норвешка	193	Јапан	90
САД	100	Аустрија	152	Израел	67
Аргентина	31	Шпанија	92	Кореа, Реп.	55
Бразил	27	Пољска	32	Хонг Конг	23
Мексико	12	Мађарска	29	Шри Ланка	3

Напомена: подаци су наднице за сат рада у производњи за 2008. годину и приказани у индексима где је САД база (100).

Извор: US Department of Labour, Bureau of Labour Statistics, International Comparisons of Hourly compensation costs in Manufacturing 2008, Press Release USDL-10-1173, August 26, 2010.

У САД се већ осећају значајне последице интернационализације пословања америчких компанија. Раднички синдикати у САД сматрају да су принципи слободне трговине који су почели у САД практично да се спроводе од 1993. године са регионалном либерализацијом у оквиру НАФТА, а затим настављени оснивањем Светске трговинске организације, коштали Америку хиљаде и хиљаде радних места и да су еродирали преговарачку моћ радника³⁰. Само у индустрији производње челика око 10.000 радника је изгубило посао крајем 20. века, посао који је био веома добро плаћен³¹.

30 AFL-CIO "What the Global Economy Means to Working Families", November 1999, Available at: Corporate Watch, Internet, www.corpwatch.org (Accessed 15.01.2000).

31 Working Group on the WTO / MAI, 1999, op.cit.

Крајем 20. века Пол Кругман је писао да управо либерализација међународне трговине кроз нове извозне послове довела до креирања нових радних места у САД,³² али је касније признао, у чланку који смо претходно цитирали, да су амерички радници у већини сектора привреде угрожени услед премештања производних погона у земље у развоју. Оно што је позитивно је да се донекле повећава стандард радника у земљама у развоју што америчке раднике не интересује пуно. На приговоре о смањењу радних места у Северној Америци Влада САД одговара тврдњом да су послови везани за извоз робе, који се повећавају, сконцентрисани у секторима у којима се остварују високе наднице, 13-16% изнад националног просека, и који подразумева високообразовану радну снагу, што значи виши стандард америчких радника и њихових породица у тим индустријама.³³

Еколошки покрети против глобализације

Светски процеси глобализације подразумевају значајно повећање производње у свету услед рационалнијег коришћења природних сировина и слободнијег кретања капитала. Компаније нису узимале у обзир ефекте које њихова производња проузрокује на животну средину па је дошло до значајног загађења животне средине. Тржиште не узима у обзир ове ефекте већ их третира као екстерналије, тако да предузећа загађују животну средину без икакве надокнаде. Због тога су се многе невладине еколошке организације избориле за доношење строгих еколошких закона у развијеним државама. Ово је био и један од главних разлога сељења индустријских погона из развијених држава у земља у развоју које немају развијено еколошко законодавство. Међутим, ти погони често користе тзв. прљаву технологију и не користе филтере. То значајно загађује земље у развоју, а како загађење не познаје границе то загађење се шири и на развијене земље. Последице глобалног загревања, нестанка озонског омотача и велике концентracије сумпора осећамо сви. Зато

32 Krugman, Paul., „Enemies of the WTO: Bogus arguments against the World Trade Organization“, *Slate*, Available at: <http://slate.msn.com/Dismal/99-11-23/Dismal.asp>, [posted Nov. 23, 1999].

33 U.S. Government, “U.S. Membership in the WTO: Supporting American Workers, Farmers, Businesses, Economic Progress and Security“, April 12, 2000.

еколошке организације сматрају да је време за глобалну акцију. Постоји потреба да се усвоје еколошки прописи који ће важити на светском нивоу. Један од таквих покушаја било је усвајање Оквирен конвенције УН о промени климе, укључујући и Протокол из Кјотоа (The Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change) 1997. године. Ова Конвенција предвиђа ограничење загађивања и државама прописује квоте о испуштању штетних гасова у атмосферу, уз могућност трговине деловима тих квота. Иако је конвенција ступила на снагу 2005. године она није испунила очекивања њених стваралаца.

Једна од последица глобализације која је посебно погодила развијене земље је велика моћ Светске трговинске организације у погледу ревизије спољнотрговинских политика држава чланица. То значи да ако неки пропис државе чланице није у складу са правилима Светске трговинске организације он мора бити измењен. Друштва за заштиту животне средине сматрају да правила Светске трговинске организације штите компаније од националних еколошких закона будући да се они могу поништити путем жалбе других држава чланицама Светске трговинске организације.

Често се наводи пример међународне трговине рачићима. Компаније које контролишу улов и прераду рачића су убедиле владе Тајланда, Индије, Пакистана и Малезије да пред Светском трговинском организацијом покрену захтев за преиспитивање америчког закона о заштити угрожених врста који прописује да се у лову рачића морају користити специјални уређаји за мреже како се не би угрожавале морске корњаче које су веома угрожене. Ове државе су навеле да је овај амерички закон противан правилима Светске трговинске организације и да намеће техничке баријере слободној трговини рачићима. На саслушању у Женеви САД је било наложено да овај закон стави ван снаге. На сличан начин је поништена забрана продаје туне уловљење на начин који угрожава делфине која је била донета у САД³⁴.

На тај начин се дерогирају и еколошки закони који су донети у развијеним државама под притиском цивилног друштва, у првом реду еколошких невладиних организација.

34 Geov Parrish, "Corporate Mardi Gras", *Seattle Weekly*, February 18-24, 1999.

Светска трговинска организација, је под међународним притисцима, омогућила учешће невладиних организација на састанцима министарске конференције и учинила да њен рад постане више јаван. Ове организације сматрају да и еколошка правила морају бити укључена у систем правила Светске трговинске организације.

Политички покрети против глобализације

Неки покрети, сагледавајући политичке ефекте процеса глобализације, сматрају да ови процеси воде уништењу држава и озбиљно угрожавају демократске системе владавине. Велики део суверенитета је пренет са држава на међународне организације. Иако су то државе добровољно урадиле јер теже да кроз међународне организације остваре заједничке интересе многи сматрају да ове организације нису довољно демократске. И док су државни представници изабрани на демократским изборима, представнике држава у међународним организацијама бирају владе а не грађани тако да они губе директну везу са бирачима (грађанима) које, у крајњој линији, представљају. Понекад ови представници могу бити чак под утицајем других држава или неких привредних субјеката па могу радити и против интереса своје државе, и њених грађана.

Осим значајног утицаја међународних организација на национални демократски систем значајан је и велики утицај, путем лобирања, великих предузећа на избор њима одговарајућих представника у међународним организацијама. Ова предузећа свој утицај остварују преко држава и међународних организација као инструмената њиховог утицаја³⁵. Транснационална предузећа имају годишње приходе од продаје веће од друштвеног производа већине земаља у свету³⁶. Према најновијим анализама, приказаним у наредној табели, од четрдесет најзначајнијих економских субјеката у свету њих чак десет су велика транснационална предузећа. Та предузећа имају веће годишње приходе од продаје него неких 150 националних привреда узетих појединачно. Предузеће Ексон Мобил (*ExxonMobile*) заузима 20 место на овој ранг листи.

35 Више у: Предраг Бјелић, “Транснационалне компаније - нови субјекти међународних односа”, *Војно дело*, бр. 4-5/2002, стр. 9-34.

36 UNDP *Human Development Report 1999*, UN Geneva, 1999, p. 32.

Табела 6:
Највеће државе и транснационална предузећа
у свету 2008. године

Глобални ранг	Држава / Транснационално предузеће	Ранг држава	Ранг предузећа	ГДП / Продаје (млрд. УСД)
1.	САД	1		14.572
2.	Јапан	2		4.869
3.	Кина, Н.Р.	3		3.888
4.	Немачка	4		3.506
5.	Велика Британија	5		2.827
6.	Француска	6		2.695
7.	Италија	7		2.121
8.	Шпанија	8		1.454
9.	Канада	9		1.453
10.	Бразил	10		1.401
11.	Русија	11		1.371
12.	Индија	12		1.186
13.	Мексико	13		1.062
14.	Кореја, Република	14		1.046
15.	Аустралија	15		862
16.	Холандија	16		811
17.	Турска	17		666
18.	Белгија	18		477
19.	Шведска	19		469
20.	ExxonMobil Corporation САД		1	459
21.	Royal Dutch/Shell Group Вел. Британија		2	458
22.	Пољска	20		447
23.	Саудијска Арабија	21		440
24.	Индонезија	22		426
25.	Швајцарска	23		424
26.	Норвешка	24		416
27.	Wal-Mart Stores САД		3	401
28.	Аустрија	25		382
29.	BP PLC Вел. Британија			365
30.	Данска	26		323
31.	Грчка	27		319
32.	Аргентина	28		286
33.	Јужна Африка	29		283
34.	Chevron Corporation САД		4	273
35.	Иран, И.Р.	30		251
36.	Conocophillips САД		5	240
37.	Total SA Француска		6	234
38.	Toyota Motor Corporation Јапан		7	203
39.	General Electric САД		8	182
40.	Eni Group Италија		9	158
41.	Ford Motor Company САД		10	146
...	Србија	74		41

Извор: Подаци за државе: World Bank, World Development Indicators 2010, Washington D.C., table 1.1, pp.32-34; Подаци за предузећа: UNCTAD, World Investment Report 2010, Annex table 26.

Процеси глобализације и јачање политичке моћи транснационалних компанија значајно утичу и на стање људских права, и то посебно у земљама у развоју. Ово чак примећују и Уједињене нације. Велика овлашћења СТО и одбијање да се повеже са УН и другим универзалним организацијама нам говори да је СТО организација нове генерације у којој ће се доносити важне светске одлуке можда на уштрб других организација. Због тога студија «Ефекти глобализације на људска права» УН Поткомисије за заштиту људских права објављена 15. јуна 2000. године, позива на ревизију правила СТО како би она доносила користи и земљама у развоју, и предлаже да СТО буде подређена систему УН³⁷.

Моћ свих невладиних организација, радничких, еколошких и политичких, је дуго била ограничена и углавном сведена на националне оквире. Међутим, интензивирањем процеса глобализације долази све до веће транснационалне сарадње организација. Многи покрети се радикализују па окупљања и протести, углавном када се одржавају састанци међународних економских организација и форума које антиглобалистичке организације виде као главне промоторе глобализације, постају веома насилни.

Сви ови проблеми и сукобљени интереси кулминирали су у Сијетлу 1999. године приликом одржавања Треће Министарске конференције Светске трговинске организације. Ово заседање је било праћено масовним протестима невладиних организација, синдиката радника и еколошких организација чиме је чак онемогућено нормално функционисање Министарске Конференције СТО. Такође, земље у развоју су постале много активније, и предвођене Мароком, Индијом, Египтом, Бразилом и Филипинима одбиле су предлог САД и ЕУ о везивању трговинских питања са радним стандардима. Земље у развоју желе да о питањима рад и даље одлучује Међународна организација рада (МОП). Због тога на састанку у Сијетлу није лансирана нова рунда мултилатералних трговинских преговора која је требало да почне у јануару 2000. године.³⁸

37 UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, Fifty-second session, J. Oloka-Onyango and Deepika Udagama, »The Realization of Economic, Social and Cultural Rights: Globalization and its impact on the full enjoyment of human rights«, *UN Report E/CN.4/Sub.2/2000/13*, 15 June 2000, Available at: www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/FramePage/Body+SC+En?OpenDocument (accessed 15.12.1999).

38 World Bank, "Developing Nations Prepare to Challenge Goliaths of WTO", *WB Development News Newsletter*, Friday, 19 November, 1999.

Многе области светске трговине нису либерализоване споразумима Уругвајске рунде и остају отворене за преговоре, као што су пољопривреда, услуге, текстил и слично. Мултилатерални трговински преговори за снижење царина и уклањање баријера трговини ће се наставити и у оквиру Светске трговининске организације. Било је предлога да се на дневни ред нове рунде мултилатералних трговинских преговора ставити снижење свих царина (искључујући пољопривредне производе) на ниво од 5% и укидање царина нижих од 5%, снижење царина на пољопривредне производе за 50%, општа либерализација за услуге, увођење слободе инвестирања и слично³⁹. Међународна трговинска комора (International Chamber of Commerce - ICC), као међународна пословна организација и заступник пословних интереса, сматра да нова рунда мора водити ка општој либерализацији јер “отворени мултилатерални систем који олакшава проток робе, услуга и инвестиција преко националних граница је главна снага за подизање животног стандарда и креирање радних места у свим деловима света”⁴⁰. Неуспех лансирања нове рунде је, према ICC, био корак уназад, а Председник ICC Аднан Касар (*Adnan Kassar*) сматра да су напади на Светску трговинску организацију претња владавини права у међународној трговини.⁴¹ Све ово је била припрема за Четврту Министарску конференцију Светске трговинске организације која је одржана новембру 2001. године у Катару, на којој је коначно покренута нова рунда мултилатералних трговинских преговора и прва у оквиру СТО. Али колико су контраверзна питања на дневном реду ове рунде преговора говори и то што никакви значајнији резултати у преговорима нису постигнути у протеклој деценији преговарања.

39 Brink Lindsey, Daniel T. Griswold, Mark A. Groombridge, and Aaron Lukas, “Seattle and Beyond: A WTO Agenda for the New Millennium - Executive Summary”, *Trade Policy Analysis* No. 8, CATO Institute, Center for Trade Policy Studies, Washington D.C, P. 3.

40 ICC, Commission on Trade and Investment, Policy Statement “World business priorities for a new round of multilateral trade negotiations”, 21 June 1999, Available at: www.iccwbo.org/home/statements_rules/statements/1999/multilateral_trade_negociations_june1999.asp (accessed: 15.12.1999).

41 Говор од 10. 12. 1999, Интернет, www.iccwbo.org/home/news_archives/1999/attacks_on_wto.asp.

Закључак

Глобализација светске привреде је процес који подразумева пораст међународног пословања посматраног кроз трговинске и инвестиционе токове који се одвијају између различитих држава. Она је отпочела одмах после Другог светског рата али је била ограничена на део света у коме је владао тржишни модел привређивања. Почетком деведесетих година 20. века створени су политички услови да се овај процес прошири на цео свет.

Економски гледано глобализација је, у сфери производње, веома позитиван процес јер се оптимизација фактора производње врши на светском нивоу па се равнотежа успоставља на знатно вишем нивоу што значи да се остварује додатни светски друштвени производ. Главни извор капитала у овом процесу су развијене државе, тачније транснационалне компаније домицилиране у овом делу света, док су главни извор природног богатства и јевтине радне снаге земље у развоју. Међутим, када дођемо до сфере расподеле примећује се да већину новостворених користи присвајају транснационалне компаније. Такође, глобализација доводи до уједначавања цена фактора производње у целом свету чиме су посебно погођени радници из развијених земаља чије наднице се снижавају. Као што смо навели, један од познатих теоретичара економске глобализације Штиглиц примећује да је глобализација позитиван економски процес али пун противречности, и констатује да се он још увек може искористити у позитивном смеру.

Као противтежа политичком формирању новог светског поретка, на економској основи глобализације, појављује се међународно цивилно друштво које чине невладине организације које све више транснационално делују. Иако су се међународне невладине организације појављују још почетком 20. века њихова координирана акција је дошла до изражаја тек последњих година. У развијеним земљама се као противници глобализације јављају раднички покрети и еколошка друштва као и политички покрети за заштиту демократије. У земљама у развоју се осим невладиних организација и политичке партије и други покрети боре против

глобализације коју виде као узрок даљег сиромашења становништва ових земаља.

Општи закључак је да је глобализација светске привреде процес који ствара нове економске вредности који води развоју и повећању светског друштвеног производа, али да се у сфери расподела ти користи јављају велике противречности у присвајању између капитала и рада, између развијених и неразвијених. Али светске институције се морају позабавити расподелом тих новостворених користи које се, под притиском међународног цивилног друштва, морају правичније расподељивати.

Литература:

- Africa Trade Network "African Civil Society Oppose New WTO Round", *Press Release*, September 3, 1999.
- AFL-CIO "What the Global Economy Means to Working Families", November 1999, Available at: Corporate Watch, Internet, www.corpwatch.org (Accessed 15.01.2000).
- A.T. Kearney "Measuring Globalization", *Foreign Policy*, January-February 2001, pp. 56-65.
- A.T. Kearney, "Measuring Globalization", *Foreign Policy*, January-February 2003, pp. 60-72.
- A.T. Kearney, "Measuring Globalization", *Foreign Policy*, May-June 2005, pp. 52-60.
- Arestis, Philip, Chortareas, Georgios, Desli, Evangelia and Pelagidis, Theodore "Trade flows revisited: further evidence on globalisation", *Cambridge Journal of Economics*, Advance Access published September 16, 2011, doi:10.1093/cje/ber018.
- Бјелић, Предраг, *Међународна трговина*, Центар за издавачку делатност Економског факулета у Београду, Београд, 2011.
- Бјелић, Предраг, *Економика међународних односа*, Прометеј, Београд, 2004.
- Бјелић, Предраг, *Светска трговинска организација*, Прометеј, Београд, 2002.

- Бјелић, Предраг, “Транснационалне компаније - нови субјекти међународних односа”, *Војно дело*, бр. 4-5/2002, стр. 9-34.
- Economides, Spyros and Peter Wilson, *The Economic Factor in International Relations*, I.B. Taurus, London, 2001.
- Ronald Findlay, Kevin H. O'Rourke »Commodity Market Integration, 1500–2000« in: Michael D. Bordo, Alan M. Taylor and Jeffrey G. Williamson (editors) *Globalization in Historical Perspective*, University of Chicago Press, 2003.
- Giddens, Anthony, “On Globalization”, Keynote address at the UNRISD Conference on Globalization and Citizenship, 1 December 1996, Available at: www.unrisd.org [accessed 15/12/2005]
- Heston, Alan Robert Summers and Bettina Aten, *Penn World Table Version 7.0.*, Center for International Comparisons of Production, Income and Prices at the University of Pennsylvania, May 2011.
- ICC, Commission on Trade and Investment, Policy Statement »World business priorities for a new round of multilateral trade negotiations«, 21 June 1999, Available at: www.iccwbo.org/home/statements_rules/statements/1999/multilateral_trade_negociations_june1999.asp (accessed: 15.12.1999)
- Khor, Martin, »Third World NGOs Fight Against WTO New Round«, Report on Actions in Developing Countries for the International Day of Action Against A Comprehensive New WTO Round, 1999, Third World Network, Singapore.
- Krugman, Paul, »The Trouble with Free Trade«, *The New York Times*, reprinted in *Politika*, 8. January 2008.
- Krugman, Paul., »Enemies of the WTO: Bogus arguments against the World Trade Organization«, *Slate*, Available at: <http://slate.msn.com/Dismal/99-11-23/Dismal.asp>, [posted Nov. 23, 1999].
- Levitt, Theodore, “The Globalization of Markets”, *Harvard Business Review*, Vol. 61, No. 3, pp. 92–102.
- Lindsey, Brink, Daniel T. Griswold, Mark A. Groombridge, and Aaron Lukas, “Seattle and Beyond: A WTO Agenda for the New Millennium - Executive Summary”, *Trade*

- Policy Analysis*, No. 8, CATO Institute, Center for Trade Policy Studies, Washington D.C.
- Michalopoulos, Constantine, »The Participation of the Developing Countries in the WTO«, *WTO Working Paper*, WTO, Geneva.
- Parrish, Geov, »Corporate Mardi Gras«, *Seattle Weekly*, February 18-24, 1999.
- Sklair, Leslie, »Competing Conceptions of Globalization« in: Johannes D. Schmidt (editor) »Globalization, Regionalization and Social Change: Theoretical and Methodological Perspective«, Occasional Papers No. 1, 1999, Aalborg University.
- Stiglic, Joseph, »*Globalisation and its discontents*«, Penguin Books, London, 2002.
- Scholte, Jan Aart, »Defining Globalisation«, *World Economy*, Vol. 31, No. 11, 2008, pp. 1471-1502.
- UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, Fifty-second session, J. Oloka-Onyango and Deepika Udagama, "The Realization of Economic, Social and Cultural Rights: Globalization and its impact on the full enjoyment of human rights", *UN Report E/CN.4/Sub.2/2000/13*, 15 June 2000, Available at: www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/FramePage/Body+SC+En?OpenDocument (accessed 15.12.1999).
- UNCTAD *World Investment Report 2001*, UN, Geneva 2001.
- UNCTAD *World Investment Report 2010*, UN, Geneva 2010.
- UNDP *Human Development Report 1997*, Oxford University Press, New York and Oxford, 1997.
- UNDP *Human Development Report 1999*, UN Geneva, 1999.
- U.S. Government, »U.S. Membership in the WTO: Supporting American Workers, Farmers, Businesses, Economic Progress and Security«, April 12, 2000.
- World Bank *World Development Indicators 1998*, World Bank Group, Washington D.C., 1998.
- World Bank, »Developing Nations Prepare to Challenge Goliaths of WTO«, *WB Development News Newsletter*, Friday, 19 November, 1999.
- World Bank, *World Development Indicators 2010*, World Bank Group, Washington D.C, 2010.

Working Group on the WTO/MAI, *A Citizen's Guide to the World Trade Organization*, New York, 2000.

World Development Movement, "Multinationals and the World Trade Organisation", *Corporate Watch*, Available at: www.corpwatch.org/feature/wto/1-mnecs.html (accessed: 15.12.1999).

World Trade Organization, *Annual Report 1998*, World Trade Organization, Geneva, 1999.

Интернет адресар важнијих антиглобалистичких покрета у свету

<i>Назив покрета</i>	<i>Интернет адреса</i>
Public Citizen's Global Trade Watch	www.tradewatch.org
International Forum on Globalization (IFG)	www.ifg.org
Third World Network	www.twinside.org.sg
50 Years Is Enough Network	www.50years.org
Corporate Watch	www.corpwatch.org
Alliance for Democracy	www.afd-online.org
American Lands Alliance	www.americanlands.org
Center for International Environmental Law	www.econet.apc.org/ciel
Friends of the Earth	www.foe.org
Pacific Environment and Resources Center (PERC)	www.pacenv.org
Sierra Club	www.sierraclub.org
Defenders of Wildlife	www.defenders.org
American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations (AFL-CIO)	www.aflcio.org/front.htm
United Autoworkers of America (UAW)	www.uaw.org
United Steelworkers of America	www.uswa.org
Oxfam International	www.oxfam.org

Predrag Bjelic

*ECONOMIC GLOBALIZATION AND THE
ROOTS OF ANTIGLOBALIST MOVEMENTS*

Resume

The growth of volume of international trade and transfer of private capital across national borders are the main indicators of a process of globalization of world economy. This economic view on the processes of world integration tries to highlight positive effects of globalization. Countries are becoming more interdependent and this level of economic co-operation between nations is unprecedented in history. In the paper we presented different methodology in order to measure the existent of economic globalization achieved today.

But the process of globalization is followed with some tension which reflects in inequality of the distribution of income between countries and inside particular countries. All these contradictions in the process of globalization are the cause for the emergence of various antiglobalist movements. The aim of this paper is to show the causes for the emergence of such movements and their activities in developed and developing countries. The antiglobalist movement is very different in this two group of economies since its roots are different. But the unified power in which they show their force is equally impressive. This paper also tries to explore main actors in economic globalization – transnational companies.

In developing economies the antiglobalist movements are developed around idea that this group of economies is losers in the process of globalization of world economy since there is present inequality in the distribution of global GDP as well as the distribution of added world GDP as a result of economic globalization processes. In the developing countries there are different political parties and movements that oppose to globalization.

Antiglobalist movements in developed economies have been established by the groups of citizens that have lost their social standing as a result of globalization. That is why main antiglobalist action in developed countries can be found in labor movements. The workers in developed economies are under constant threat that they could lose their jobs as a result of economic globalizations. Two core movements opposing globalization are also ecological organizations and political movements. Ecological movements promote the view that in the globalization processes earth resources are overexploited and the environment is under rising pollution.

Key words: international trade, globalization of world economy, antiglobalist movements, foreign direct investments.